

Prof dr A.N.J. den Hollander

*Americana, studies over mensen, dieren en een kactus
tussen Rio Grande en Potomac*

HUIBERT SCHIJF

Waarom *Americana* slechts beperkt bekend is gebleven valt niet moeilijk te begrijpen. De artikelen pasten bij verschijnen al niet meer in de sociologische traditie van de jaren zestig en zeventig. Bovendien werd Den Hollander geveesd door sommige van zijn stafleden en raakte hij in een uitzichtloos conflict met studenten ('Hop, hop, hop, hang Den Hollander op'). Geen redenen om latere generaties studenten enthousiast op *Americana* of zijn andere werk te wijzen. Toch zou zijn *Visie en Verwoording* door iedere postmodernistisch aangehauchte socioloog met vrucht gelezen kunnen worden en Den Hollander heeft het grote voordeel dat hij jargonloos Nederlands schrijft. Maar ach, hoe gaat dat, er komen andere schrijvers en opvattingen, nieuw jargon en prestigieuze methodes raken in de mode en opeens is een boek vergeten en alleen bij liefhebbers nog bekend.

Over de biografie van de Amsterdamse hoogleraar in de Sociologie en Amerikanistiek A.N.J. den Hollander is betrekkelijk veel bekend (Kroes 1998; Van Heerikhuizen 1998). Al rond zijn vijfentwintigste maakte hij al uitgebreide reizen door Amerika waar hij materiaal verzamelde voor zijn proefschrift over de arme blanken in het zuiden van de Verenigde Staten. In de jaren dertig schreef hij reisverslagen voor het *Handelsblad* en hield hij lezingen voor het *Studium Generale*. Veel van dit materiaal is helaas nooit meer gepubliceerd, bijvoorbeeld zijn mooie verhaal over houthakkers, maar wel te vinden in het archief van Den Hollander in de Historische Verzameling van de Universiteit van Amsterdam. Diverse thema's die hij toen aansneed zijn in *Americana* terug te vinden. Het betreft vooral thema's over de rafelrand van de Amerikaanse samenleving, zoals: 'Amerikanen op een zijspoor: Appalachia'.

---

* Meppel: Boom, 1970

Vrijwel alle artikelen in *Americana* zijn nog steeds het lezen waard, maar ik beperk me hier tot de studies van verschijnselen waar tegenwoordig veel belangstelling voor bestaat: de invloed van ecologische veranderingen op sociale ontwikkelingen. Het eerste artikel is vaker geprezen: 'De mustang en zijn betekenis in het steppegebied'. Het verscheen oorspronkelijk in 1944 in *de Gids* die kenmerkend tegen het einde van Duitse bezetting nog zulke spannende stukken publiceerde. Het artikel beschrijft de invloed van paarden op de gewoontes van de Indianen ('native Americans'). Voor de komst van het paard kenden de Indianen als transportdieren alleen honden. De observatie van Den Hollander dat de Indianen daardoor beperkt waren in hun ontwikkeling sluit mooi aan bij die van Diamond (1997, deel 2) die uitvoerig betoogt dat sommige volkeren zeer in het nadeel waren wat betreft nuttige planten en dieren in hun omgeving. De paarden waren oorspronkelijk uit Europa meegenomen door de Spanjaarden en na enige eeuwen liepen op de prairies grote kuddes rond. De Indianen zagen snel de voordelen van die paarden in. Het aardigste thema is echter Den Hollander's *debunking* van allerlei romantiek over de Indianen en hun paarden. Zo wijst hij erop dat Indianen eigenlijk niet zulke goede ruiters waren als indianenboeken en cowboyfilms ons willen doen geloven. Ook het beeld van de nobele Indiaan die in harmonie met de natuur leefden valt het nodige af te dingen. Indianen verzorgden hun paarden buitengewoon slecht. Het artikel is een fraai staaltje van de werkwijze van de auteur: hij had ongetwijfeld zelf grote kuddes wilde paarden gezien, raakte geboeid en verzamelde materiaal uit allerlei bronnen om te laten zien hoe het zat met de omgang van Indianen en het huisdier dat zo vanzelfsprekend met hen wordt geassocieerd.

Het tweede artikel is mijn inziens het meesterwerk uit de bundel. Het heeft misschien een weinig tot lezen uitnodigende titel: 'Een insect maakt geschiedenis: de boll weevil'. Het artikel verscheen oorspronkelijk in het *Tijdschrift voor het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap* uit 1935. Een fraai uitgegeven blad met foto's op hoogglanspapier en uitklapbare kaarten. In die jaren verschenen er weinig artikelen over Amerika. De meeste aandacht ging uit naar Nederland, Europa en vooral Nederlands-Indië. Na het stuk van Den Hollander is nooit meer iets over de boll weevil geschreven in het tijdschrift. Ook heb ik geen enkele verwijzing naar het artikel kunnen vinden. Het is dus waarschijnlijk een geïsoleerde publicatie in een Nederlandstalig tijdschrift voor aardrijkskunde gebleven, totdat het in *Americana* werd opgenomen.

Het onderwerp is de enorme invloed van een klein onogelijk kevertje op het verbouwen van katoen op plantages in het zuidelijk deel van de Verenigde Staten. De Hollander beschrijft de trek van het kevertje vanuit Mexico naar het Noorden, de bestrijdingsmethoden en – uit sociologisch oogpunt het interes-

santst – de maatschappelijke gevolgen. Omdat de ‘cotton belt’ een van de meest gespecialiseerde economische gebieden in Amerika was, had de komst van de boll weevil grote consequenties voor deze monocultuur. Vooral de arme zwarte boeren raakten in een bijna uitzichtloze situatie toen de helft van hun katoen-oogst werd verwoest. Het had een grote trek van zwarten naar het industriële Noorden tot gevolg.

De oprukkende boll weevil had ook een verwoestende invloed op het kredietstelsel dat gebaseerd was op de katoenoogst die nog op het veld stond. Aanpassingen waren gericht op het telen van andere agrarische producten. Hierdoor werd de economie veelzijdiger en de tegenstelling tussen land en stad minder antagonistisch. Voor die tijd waren de katoenboeren volledig afhankelijk van de handelaren en geldschietters uit de stad. Den Hollander meende in 1935 dat het kevertje een ‘blessing in disguise’ was.

De impact van de boll weevil op de katoeneconomie was natuurlijk in die tijd zelf al bekend en ook tegenwoordig worden zulke verklaringen vanzelfsprekend gevonden (vgl. Hargis & Horan 1997: 43), maar Den Hollander biedt een mooi compleet verhaal waarbij biologische en agrarische gegevens naast sociale gevolgen worden geplaatst. Een aanpak die niet onder doet voor bijvoorbeeld de latere en veel verder uitgewerkte beschouwing over de gevolgen van de pest door McNeill (1976). Daarbij maakte de schrijver gebruik van eigen waarnemingen, gesprekken met boeren en moet hij menig uur hebben besteed aan statistische gegevens want hij verstrekt enkele waardevolle tabellen, gebaseerd op de Jaarboeken van het *United States Department of Agriculture*.

Hoe interessant Den Hollander’s pioniersrol bij zulke ecologische studies ook is geweest, zijn methodologische principes om diverse bronnen te gebruiken lijken me toch het meest actueel. Hij verwoordt die uitgangspunten in de inleiding: ‘(...) ik wilde slechts van enkele dingen, eigentijdse en voorbije, die mijn nieuwsgierigheid wekten, graag weten ‘hoe het eigenlijk zat’. Ik ging daarbij zo precies mogelijk te werk en was tevreden, moest wel tevreden zijn, met het verkrijgen van een zo volledig mogelijke informatie met de middelen waarover ik beschikte: die van een reiziger zonder onderzoeksbudget, met nogal veel tijd om met mensen te praten, geheel op zichzelf aangewezen.’ Een methodologisch principe waarmee men nu bij subsidiegevers niet hoeft aan te komen, hoewel ik daarover niet wil zeuren. Toch zou het mooi zijn als iedere socioloog of antropoloog op zijn minst een keer in haar leven de kans krijgt om te doen wat Den Hollander nog zo vanzelfsprekend vond.

Literatuur

Diamond, Jared, *Guns, germs and steel*. The fate of human societies, New York: 1997.

Hargis, Peggy G. & Patrick M. Horan, 'The "Low-Country Advantage" for African-American in Georgia, 1880-1930,' *Journal of Interdisciplinary History* 28(1) 1997: 27-46.

Heerikhuizen, Bart van, 'De universiteit is een heel teer instituut. Een gesprek met professor A.N.J. den Hollander in de zomer van 1975', in: Anne Gevers (red.), *Uit de zevende. Vijftig jaar politieke en sociaal-culturele wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam*, Amsterdam: 1998.

Kroes, Rob, 'A.N.J. den Hollander, Socioloog en Amerikanist,' in: J. Goudsblom, P. de Rooy & J. Wieten (red.), *In de zevende*, Amsterdam: 1998.

McNeill, William H., *Plagues and Peoples*, Oxford: 1976.